

Energiskatten och elpriserna

En överraskande del av den politiska skatteuppgörelsen i februari var förslaget om införande av en höjd elskatt från 10 procent värdeskatt till 2 öre/kWh styckeskatt. Såsom professor Ingemar Ståhl framhåller i *Ekonomisk Debatt* [1975], innebär den nya elskatten en betydande diskriminering av elförbrukningen jämfört med oljeförbrukning, om inte finansministern har ytterligare överraskningar att komma med för oljekonsumenterna i den slutliga skattepropositionen.

Den höjda elskattens inverkan på elkonsumenterna

Inom vissa politiska partier har hävdats, att de stora elkonsumenterna skulle vara prismässigt favoriserade i förhållande till de små detaljkonsumenterna och att en kraftig beskattning skulle medföra stora elbesparingar hos de större konsumenterna. I verkligheten har Vattenfall numera infört ett enhetligt tariffsystem för alla elkonsumenterna från de största till de minsta. Skillnaderna i elpriser beror på varierande leveranskostnader, främst bestående av olika överförings- och distributionskostnader.

I princip inverkar givetvis prisnivån på elkonsumenterna liksom på all annan konsumtion av varor eller tjänster. Priselasticiteten är emellertid mycket varierande beroende på elenergins användning. Den föreslagna elskatten kommer framför allt att inverka på två konsumtionsområden, dels inom den energitunga processindustrin, dels för elvärmen.

Ett fullt genomslag av elskatten inom t ex den svenska aluminiumindustrin skulle med största sannolikhet medföra att vi tvingades att öka den indirekta energiimporten genom större import av den viktiga råvaran aluminium, men knappast påverka prissättningen eller konsumtionen av aluminium. Vi skulle överlåta till andra länder att producera en större del av vårt behov av aluminium, sannolikt med elenergi från nya kärnkraftverk i dessa länder. Det är dock ej troligt, att regeringen följer en sådan linje. Såsom Ingemar Ståhl framhåller, torde i stället förslaget om en höjd elskatt komma att förenas med en rad undantag och specialklausuler för de energiintensiva industrierna. Detta kommer å andra sidan att medföra, att energibesparingen genom elskatten blir relativt liten inom industrin. Den höjda elskatten kommer i så fall att väsentligen verka såsom en all-

män omsättningskatt inom industrin, som hårdast drabbar den norrländska industrin, där övergången till styckeskatt ger de största kostnadsstegringarna.

Transportsektorn domineras från elförbrukningssynpunkt av de elektrifierade järnvägarna. Den nya elskatten skulle för Statens Järnvägar medföra en väsentlig höjning av elkostnaderna, som ej i nämnvärd omfattning kan kompenseras genom besparingar. Den kommer därför att verka såsom en extra beskattning av de kollektiva transportererna.

För huvuddelen av detaljkonsumenterna, som har en relativt låg elförbrukning, medför den nya elskatten en måttlig kostnadsökning och kan därför ej antagas få större besparingseffekter. Helt annorlunda blir förhållandet för landets ca 325 000 elvärmekonsumenterna. Övergången till en styckeskatt på 2 öre/kWh medför för denna konsumentkategori en ungefär fördubblad elskatt. Eftersom de elvärmade bostäderna som regel redan är väl värmeisolerade, är de ytterligare besparingsmöjligheterna begränsade. Den nya elskatten kommer därför att verka som en extrabeskattning på elvärmekonsumenterna, som slår särskilt hårt i Norrland med dess större uppvärmningsbehov och lägre nuvarande värdeskatt. Om ingen större förändring sker av oljeskatten, kommer vidare en väsentlig förskjutning i konkurrensläget mellan oljevärmda och elvärmda bostäder att inträda. Resultatet blir en minskad fortsatt övergång till elvärme och ett därmed sammanhängande större behov av importolja. Det är svårt att förena en sådan utveckling med den uttalade regeringspolitiken att minska oljeimportberoendet i största möjliga utsträckning.

Prissättning av el efter långsiktig marginalkostnad

Ståhl kritiserar i sin artikel kraftföretagens tillämpning av prissättning enligt långsiktig marginalkostnad. Även om hans resonemang ej är helt klart, synes han mena att prissättningen i första hand borde basera sig på den rörliga kostnaden i "de marginella verken". Med det antagandet, att oljebaserad kondenskraftproduktion fortsättningsvis skulle erfordras för en betydande del av baskraftproduktionen, "kanske 20 procent av basbelastningen vintertid" anser han att prissättningen blivit asocial: "dyr olja måste importeras för att omvandlas till elenergi,

som säljes till halva priset". En övergång till prissättning efter kondenskraftverkens marginalkostnader skulle kraftigt höja dagens elprisnivå men samtidigt ge möjlighet till betydande prissänkningar, när kärnkraftverken byggs ut i tillräcklig omfattning. En sådan prispolitik anser Ståhl skulle bidra till att samhället lättare kunde acceptera kärnkraftverkens utbyggnad.

Det är riktigt att de starkt stegrade oljepriserna givit upphov till vissa svårigheter vid prissättningen av elenergin. De oljeeldade kondenskraftverk, som tidigare byggts ut såsom komplement till vattenkraften, har blivit mycket dyra att köra. Prissättningen efter långsiktig marginalkostnad har under en kortare övergångsperiod givit lägre elpriser än kondenskraftverkens rörliga kostnader. De starkt stegrade anläggningskostnaderna för kärnkraftverk (liksom för konventionella värmekraftverk) har emellertid i kombination med höjda kalkylräntor i stort sett utjämnat skillnaderna. Enligt Vattenfalls normaltariffer av år 1975 blir genomsnittspriset för en större engroskonsument i Mellansverige (25 MW, 4500 timmars utnyttningstid) 8,0 öre/kWh, medan kondenskraftverkets rörliga kostnad vid dagens oljepriser ligger vid ca 7 öre/kWh. Med vissa undantag för speciella konsumenter med kvarvarande äldre kontraktsvillkor gäller ovannämnda prisnivå för ökning av energiförbrukningen och kommer successivt att slå igenom även i detaljledet. Även vid nuvarande elskatt på 10 procent, dvs för ovannämnda konsument ett pristillägg på 0,8 öre/kWh, föreligger således marginal mellan elpriser och rörlig produktionskostnad i kondenskraftverk.

Kondenskraftverken är emellertid ej längre entydigt bestämmande för det befintliga produktionssystemets rörliga marginalkostnad. De starkt stegrade elpriserna har, i kombination med pågående sparkampanj och varm väderlek, kraftigt påverkat elförbrukningen. 1974 års elkonsumtion låg t o m lägre än föregående års värde, vilket dock väsentligen får tillskrivas den exceptionella besparingskampanjen under årets första månader. Detta har för innevarande år medfört en rekyl med mycket höga förbrukningsstegringar, ca 15 procent under januari och februari jämfört med föregående år. För tvåårsperioden 1973—1975 är dock genomsnittsökningen ej mer än ca 4 procent per år.

Jämfört med prognoserna för elförbrukningens tillväxt för några år sedan

ligger dagens förbrukningsnivå relativt lågt. Samtidigt har de första kärnkraftverken börjat komma i mera reguljär produktion. Detta har i kombination med god vattentillgång medfört en kraftig minskning av erforderlig tillskottskraft från värmekraftverken. Kondenskraftproduktionen har under februari och mars 1975 praktiskt taget upphört och full mottrycksproduktion har tidvis kunnat upprätthållas endast genom elexport till Danmark. Denna situation kan komma att bli karakteristisk för åtminstone de närmaste åren, speciellt om regeringens prognos för elförbrukningens fortsatta tillväxt på 6 procent per år visar sig riktig. Under alla förhållanden kommer kondenskraftproduktionen att bli en liten del av den totala kraftproduktionen och kan under kortare eller längre tidsperioder helt upphöra.

Omsvängningen av kraftbalanssituationen visar klart svårigheterna att basera priserna för den fasta kraftförsäljningen på de kortsiktiga marginalkostnaderna, som för närvarande ligger vid ca 4,5 öre/kWh och ej alls ger täckning för kraftföretagens totala leveranskostnader. En tillämpning av Ståhls nationalekonomiska prispolitik skulle i detta läge kräva en kraftig utökning av bl a eluppvärmningen för att taga tillvara möjligheterna till en betydande besparing av importolja.

Den av Vattenfall och andra kraftföretag tillämpade prissättningsmetoden efter långsiktig marginalkostnad ger inte bara kraftföretagen utan även konsumenterna en nödvändig stabilitet i prissättningen, samtidigt som den verkar i riktning mot en långsiktigt optimal resursallokering vid konsumenternas investeringsbeslut på energiområdet. Att denna princip ej medger tillfälliga kraftiga prishöjningar, som skulle underlätta kärnkraftverkens utbyggnad, kan nog accepteras, eftersom den samtidigt ej framtvingar eljest nödvändiga tillfälliga nedlägganden av stora energiintensiva industrier. Den aktuella kärnkraftdebatten i Danmark, där elkonsumenterna helt drabbats av de stora kostnadsstegringarna för kondenskraftverken, tyder inte heller på att den av Ståhl antydda prispolitiken skulle göra det nämnvärt lättare att genomföra de under alla omständigheter nödvändiga kärnkraftutbyggnaderna.

Driftdirektör *Sven Lalander*
Statens Vattenfallsverk

Referenser

Ståhl, I., [1975], "Energiskatten — värd en diskussion", *Ekonomisk Debatt*, årg 3, nr 2.